

Aplicația de comandament și stat major desfășurată de Armata Română în Transilvania și Oltenia în perioada 20 – 27 mai 1965

Mr.drd. Petre Opriș

Până în prezent, în istoriografia română nu există nici o lucrare de sine stătătoare în care să fie descrisă participarea unor unități ale Armatei Române la aplicațiile militare ale Organizației Tratatului de la Varșovia (O.T.V.). De aceea, cercetarea noastră reprezintă mai curând o operă de pionierat, bazată în principal pe un document cu caracter inedit provenit din Arhivele Militare Române.

La acesta se adaugă mărturiile unor generali și ofițeri ai Armatei Române care au participat la diferite acțiuni cu caracter militar în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia sau au ocupat anumite funcții importante în Ministerul Forțelor Armate (ulterior, Ministerul Apărării Naționale) în perioada 1955 – 1991. În acest sens au fost consultate lucrările generalului Constantin Olteanu – *Coaliții politico – militare. Privire istorică*¹ și *România – o voce distinctă în Tratatul de la Varșovia: memorii 1980 – 1985*² – și colecțiile publicațiilor „Revista de Istorie Militară” și „Dosarele Istoriei”.

Relatățile „oamenilor de arme” din perioada respectivă nu sunt numeroase, dar se cuvine să le fie acordată atenția cuvenită. Alături de lucrarea generalilor Ion Gheorghe și Corneliu Soare – *Doctrina militară românească, 1968 – 1989*³ – au apărut și o serie de articole semnate de generalul de armată (r) Ion Gheorghe, generalul de corp de armată (r) Ion Șuța, generalul de divizie (r) Florian Truță și generalul de brigadă (r) Mircea C. Dumitru.⁴

La acestea se adaugă mărturia generalului de armată (r) Ion Tutoveanu, fost șef al Marelui Stat Major (1954 – 1965), referitoare la prima încercare a conducerii politice de la București de a reglementa problema participării cu trupe la aplicațiile militare comune desfășurate pe teritoriul altei țări prin intermediul încheierii unei convenții guvernamentale între România și fiecare stat membru al Organizației Tratatului de la Varșovia (1963).⁵

Totodată, generalul Ion Tutoveanu a relatat pentru prima dată despre aplicația operativ-strategică de comandament și stat major, cu unități de transmisiuni, desfășurată pe teritoriul României în luna mai 1965.⁶

Informația respectivă ne-a permis să căutăm și să găsim în arhive documentul intitulat „Raport privind aplicațiile de comandament și stat major (front – armată) în teren cu mijloace de transmisiuni, de către Forțele Armate ale R.P.R.”, document semnat de generalul-locotenent Marcenko, generalul-maior Trujenikov, generalul-maior de transmisiuni Gromiko, generalul-maior din trupele de geniu Sofronov, generalul-maior

¹ Constantin Olteanu, *Coaliții politico – militare. Privire istorică*, Editura Fundației „România de Măine”, București, 1996.

² Constantin Olteanu, *România – o voce distinctă în Tratatul de la Varșovia: memorii 1980 – 1985*, Editura ALDO, București, 1999.

³ Gl.C.A.(r) Ion Gheorghe, gl.Bg.(r) Corneliu Soare, *Doctrina militară românească, 1968 – 1989*, Editura Militară, București, 1999.

⁴ Intențiile unor autori militari români au fost, probabil, de a sublinia poziția de frondă pe care au avut-o în relațiile lor de serviciu cu omologii sovietici, în primul rând, și patriotismul de care au dat dovadă în acele împrejurări. Pe de altă parte, se poate observa cu ușurință din scrierile lor pledarea unei cauze *pro domo*, fără să se menționeze nimic despre compromisurile inevitabile pe care le-au făcut aceștia de-a lungul carierei lor în condițiile dominației politico-militare a Uniunii Sovietice în Europa Centrală, de Est și de Sud-Est.

⁵ Gl. (r) Ion Tutoveanu, *În 1954 am fost martor la o explozie atomică sovietică*, în „Dosarele Istoriei”, anul VII, nr. 10 (74)/2002, p. 35.

⁶ *Ibidem*, p. 37 – 38.

Muzicenko și colonelul Panitkin.⁷ În acest fel, se confirmă faptul că generalul de armată Leontin Sălăjan, ministru al Forțelor Armate, a condus în perioada 20 – 27 mai 1965 o aplicație de comandament și stat-major în Transilvania și Oltenia, la eșalonul Front, în teren, cu mijloace de transmisiuni.

Tema aceluși exercițiu militar comun a fost: „Organizarea și planificarea operației ofensive de către front (armata de arme întrunite și corpul aerian), concomitent cu executarea contraloviturilor de armată și front și ducerea acțiunilor de luptă fără întrebuițarea armelor de nimicire în masă și cu întrebuițarea acestora (în cazul în care inamicul le va folosi)”⁸.

Pentru prima dată de la înființarea Organizației Tratatului de la Varșovia, concepția aplicației era românească și unitățile române acționau în mod unitar sub conducerea unui comandament de front propriu (Frontul 3 Vest). În cadrul exercițiului militar au fost angajate Armatele 2 și 3, Corpul 9 Armată și Corpul Aerian. Atât corpul de armată, cât și corpul aerian se înființau în mod real numai în cazul decretării mobilizării și au fost încadrate pentru aplicație cu ofițeri din comandamentul Armatei 2, respectiv cu militari din cadrul comandamentului Aviației Militare.⁹

Potrivit concepției generale a aplicației, statele membre NATO încălcau neutralitatea Austriei și Iugoslaviei, iar „Grupul de armate TISA” pătrundea pe teritoriul României pe un front de 450 de kilometri fără să utilizeze armele de nimicire în masă.¹⁰ Misiunea Frontului 3 Vest era aceea de „a nimici grupările inamice pătrunse în Transilvania și Oltenia, precum și rezervele operative ce afluiuau din adâncime, și să refacă, într-o primă fază, apărarea pe granița de vest a țării”.¹¹ Pentru că inamicul utiliza arme de nimicire în masă în timpul acțiunii de respingere desfășurate de armata română (24 mai), comandantul Frontului 3 Vest ordona executarea unei riposte cu arme similare.¹²

Armata 3 Română intra în acțiune pe data de 21 mai 1965 pe Valea Mureșului împotriva inamicului pentru limitarea pătrunderii acestuia, în timp ce Armata 2 acționa pe direcția principală București – Craiova cu scopul de a respinge unitățile inamice care „invadaseră” Banatul și Oltenia peste Dunăre.

După îndeplinirea misiunii inițiale, Armata 2 executa o manevră de forțe și mijloace pe Valea Jiului și pe Valea Oltului, înlocuind unitățile Corpului 9 Armată, și trecea la contraofensivă pe direcția principală Sibiu – Deva – Timișoara, în cooperare cu forțele Fronturilor 1 Sud și 2 Vest. O mare unitate din rezerva Comandamentului Suprem¹³ era introdusă în dispozitivul de luptă de la Dunăre pentru a permite deplasarea unităților Armatei 2 spre nord, iar trupele de grăniceri din zona fluviului rămâneau pe loc ca forțe de întărire. Unitățile Corpului 9 Armată înlocuiau, la rândul lor, brigăzile de vânători de

⁷ Arhivele Militare Române (în continuare: A.M.R.), fond D, dosar V/2, vol. 3 b, f. 60 – 65.

⁸ Gl. (r) Ion Tutoveanu, *op.cit.*, p. 37-38; Col.dr. Alesandru Duțu, *Cea dintâi aplicație românească la nivel de front independent și primele neînțelegeri româno-sovietice în cadrul Tratatului de la Varșovia (mai 1965)*, în „Revista de Istorie Militară” nr. 5-6 (73-74)/2002, p. 40.

⁹ Gl. (r) Ion Tutoveanu, *op.cit.*, p. 38. Pentru conducerea manevrelor militare au fost numiți următorii generali: șeful de stat major al aplicației – gl.A. Ion Tutoveanu, șeful Marelui Stat Major al Forțelor Armate ale R.P. România; comandantul Frontului 3 Vest – gl.A. Arhip Floca, șeful Direcției pregătire de luptă; șeful de stat major al Frontului – gl.lt. Sterian Țărcă; comandantul Armatei 2 – gl.lt. Ion Gheorghe; comandantul Armatei 3 – gl.lt. Ion Coman; comandantul Corpului 9 Armată – gl.mr. Ion Șerb; comandantul Corpului Aerian – gl. Ion Tău.

¹⁰ Col.dr. Alesandru Duțu, *op.cit.*, p. 40; 42.

¹¹ General (r) Ion Tutoveanu, *op.cit.*, p. 38.

¹² Col. dr. Alesandru Duțu, *op.cit.*, p. 40.

¹³ În rezerva Comandamentului Suprem se aflau o divizie de tancuri, două divizii mecanizate și un regiment de desant – parașutare.

munte (din cadrul Armatei 3) angajate în luptă din primele momente ale invaziei în partea vestică a Munților Apuseni.¹⁴

Obiectivul principal al contraofensivei care se declanșa la 26 mai 1965 de către Fronturile 1 Sud, 2 Vest și 3 Vest era acela de a ieși cu forțele principale ale O.T.V. la vest de Dunăre, precum și la nord și sud de Lacul Balaton până la data de 4 iunie 1965. Operațiile militare erau continuate de către Frontul 2 Vest – care dezvoltă ofensiva spre Leipzig –, de unitățile românești care atacau pe direcția nord-italiană spre Roma și Pescara pe un front de 250 de kilometri, precum și de trupele Frontului 1 Sud – care ajungeau în partea de nord-est a litoralului Mării Adriatice și susțineau lupte intense în Munții Bosniei și în zona orașului Split.¹⁵

Desfășurarea operațiunilor pe teritoriul României a fost supravegheată de către un corp de arbitri format din ofițeri-instructori de la Academia Militară. Totodată, un grup alcătuit din generalul-locotenent Marcenko, generalul-maior Trujenikov, generalul-maior Gromiko, generalul-maior Sofronov, generalul-maior Muzicenko și colonelul Panitkin au întocmit un raport în care au prezentat o evaluare a exercițiului.

Manevrele militare s-au finalizat în ziua de 26 mai, iar bilanțul aplicației s-a desfășurat la Oradea pe data de 27 mai 1965, în prezența Comandantului Suprem al Forțelor Armate Unite, mareșalul Andrei A. Greciko.

Cu acel prilej, grupul de evaluatori sovietici și-a prezentat concluziile. Astfel, ei au considerat, printre altele, că „gradul de pregătire a mijloacelor nucleare nu a fost la nivel corespunzător: nu s-au determinat și precizat din timp obiective concrete pentru lovirea cu mijloace nucleare; de asemenea, nu s-au stabilit obiective de rezervă”¹⁶.

Sovieticii au observat și faptul că statele majore românești nu au ținut cont de pierderile probabile pe care le puteau provoca inamicului armele de nimicire în masă utilizate de O.T.V. și că acestea nu au organizat în totalitate acțiunile pentru protecția nucleară, bacteriologică și chimică a trupelor proprii. Greșelile respective au provocat erori în stabilirea raportului de forțe dintre cele două tabere.

Evaluatorii sovietici au recomandat crearea unor detașamente speciale din unități și subunități de geniu, chimice și medicale care să asigure trecerea rapidă de obstacolele întâlnite pe căile de comunicații în teren muntos și rezolvarea mai eficientă a problemelor privind lichidarea urmărilor atacurilor cu arme de nimicire în masă.

Includerea Corpului 9 Armată și a altor mari unități românești în compunerea Frontului 3 Vest a fost considerată de către sovietici o acțiune greșită deoarece, în opinia lor, Comandamentul Suprem românesc nu mai avea timp să se ocupe atât de organizarea și ducerea luptelor, cât și de mobilizarea unor unități care existau pe timp de pace doar pe hârtie.¹⁷ Pe de altă parte, trebuie precizat faptul că liderii militari români nu aveau la dispoziție suficiente resurse financiare în așa fel încât să mențină permanent sub arme contingente mari de luptători. Dorința sovieticilor intra astfel în contradicție cu posibilitățile foarte limitate ale economiei românești.

Reprezentanții Comandamentului Forțelor Armate Unite au constatat și lipsa unei structuri militare care să coordoneze forțele și mijloacele apărării antiaeriene a frontului,

¹⁴ Gl. (r) Ion Tutoveanu, *op.cit.*, p. 38.

¹⁵ Col. dr. Alesandru Dușu, *op.cit.*, p. 40-42.

¹⁶ A.M.R., fond D, dosar V/2, vol. 3b, f. 61.

¹⁷ Ibidem, f. 63.

precum și încadrarea deficitară, insuficientă, a secției din cadrul comandamentului artileriei frontului.

Totodată, au survenit greșeli pe timpul planificării acțiunilor de aprovizionare a trupelor aflate la mare depărtare de depozitele proprii, fiind exagerate posibilitățile logistice românești.

Statul major al Corpului Aerian a fost, la rândul său, criticat pentru că „în timpul pregătirii primei operații [...] s-au stabilit aerodromuri pentru avioanele de vânătoare și, în special, (pentru avioanele de – n.n.) vânătoare – bombardament fără a se ține seama de raza lor de acțiune [...] Nu au fost stabilite și nu s-a asigurat corespunzător acoperirea traiectelor și intrările în culoarele la obiectiv și ieșirile după îndeplinirea misiunilor”¹⁸.

Sovieticii au precizat faptul că pe un front trebuiau să acționeze două divizii de aviație de vânătoare, una – două divizii de aviație de vânătoare – bombardament și o divizie de aviație de bombardament. „Într-o astfel de compunere a aviației – subliniau membrii grupului de evaluare – este necesar să existe cel puțin 15 – 20 purtători. Fără această cantitate de aviație, frontul nu poate rezolva cu succes misiunile de lovire a inamicului în adâncimea operativă”¹⁹.

După cum se poate observa, informațiile cuprinse în documentul inedit intitulat „Raport privind aplicațiile de comandament și stat major (front – armată) în teren cu mijloace de transmisiuni, de către Forțele Armate ale R.P.R.” nu periclitează în vreun fel siguranța națională a României. Cu toate acestea, istoricii români se confruntă în prezent cu mari probleme datorită interzicerii accesului la o mare parte din documentele românești privind Organizația Tratatului de la Varșovia și astfel se conturează mai curând o atitudine de respingere a aderării statului român la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord de către cei care conduc câteva instituții românești importante – Arhivele Militare Române, Ministerul Apărării Naționale, Arhivele Naționale Istorice Centrale. În asemenea condiții, se creează impresia că există o adevărată opoziție din partea celor care decid blocarea accesului la documentele contemporane românești față de orientarea politică declarată în mod public de către Președinția și Guvernul României, de a accede în structurile de securitate europene și euro-atlantice.

În consecință, ne putem pune întrebarea dacă nu cumva România mai face parte și astăzi din Organizația Tratatului de la Varșovia. Considerăm că ar fi firesc să se interzică accesul istoricilor la documentele românești referitoare la participarea unor unități ale Armatei Române la exercițiile militare ale Organizației Tratatului de la Varșovia dacă statul român ar face parte din vechea alianță politico-militară, numai că Organizația Tratatului de la Varșovia s-a autodizolvat la începutul lunii iulie 1991. Mai mult decât atât, autoritățile politice de la București speră ca România să devină membră a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (N.A.T.O.) în aprilie 2004, iar această orientare politico-militară presupune, în mod logic, crearea de condiții pentru studierea în amănunțime a tuturor acțiunilor pe care le-au întreprins autoritățile de la București în cadrul ultimei organizații politico-militare din care au făcut parte timp de 36 de ani.

Articol publicat în „Cetatea Bihariei. Revistă de cultură și istorie militară”, seria a II – a, nr. 1/2004, p. 76 – 79.

¹⁸ Ibidem, f. 62.

¹⁹ Ibidem, f. 64.